

O spletni izdaji

1. Vsebina in namen pojasnila o spletni izdaji slovarja

Spletna izdaja ohranja zasnovo in zgradbo *Sinonimnega slovarja slovenskega jezika* (2016). Izvedene dopolnitve ne posegajo v zasnovna določila SSSJ. Knjižno izdajo dopolnitve nadgrajujejo z vnosom nekaterih dodatnih sinonimov in siceršnjih popravkov v posamezne slovarske sestavke, sicer pa predstavljajo izrabo možnosti, kot jih vključuje spletni prikaz v primerjavi s knjižnim. Tako ostajata tudi za spletno izdajo veljavni besedili *Predgovor* in *Zasnova in zgradba Sinonimnega slovarja slovenskega jezika* (v knjižni izdaji na str. 5–29), kjer so pomenoslovno in slovaropisno definirane posamezne prvine slovarskega prikaza.

V besedilu *O spletni izdaji slovarja* je spletna izdaja SSSJ komentirana tako, da so navedene zgradbene enote slovarskega besedila, ob katerih se smiselno opozarja na danosti, relevantne pri praktični uporabi spletne izdaje tega slovarja. Siceršnje iskalne možnosti, značilne za spletni portal Fran, na tem mestu niso obravnavane.

2. Organiziranost celotnega slovarskega besedila

Sinonimna razmerja v SSSJ so predstavljena v medsebojnem dopolnjevanju dveh tipov slovarskih sestavkov. Dominantni slovarski sestavki so temeljne vsebinske enote slovarskega besedila, kazalčni slovarski sestavki usmerjajo na ustrezna mesta znotraj dominantnih slovarskih sestavkov.

Dominantni slovarski sestavki vključujejo zaokroženi celoviti prikaz vseh sinonimnih razmerij, v katerih je udeležena iztočnična leksikalna enota. V dominantnem slovarskem sestavku so tako navedeni s stališča iztočnične besede (dominante) vsi ugotovljeni sinonimi, delni sinonimi, besedne zveze s sinonimi (gl. za ponazorilo sestavek **izvír** -a m) in neobvezno v nekaterih dominantnih sestavkih še vzporedne podpomenke (gl. za ponazorilo sestavek **govoríti** -ím nedov.) ter pri lastnostnih pridevnikih sinonimi za prisojanje lastnosti (gl. za ponazorilo sestavek **prebrísan** -a -o prid.).

Celovitost prikaza sinonimije v dominantnem slovarskem sestavku zaokrožuje razdelek na koncu sestavka, uveden z usmerjevalnima navodiloma GLEJ ŠE SINONIM in GLEJ ŠE. Navodilu GLEJ ŠE SINONIM sledi navedba drugih dominant (ene ali več, poimenovane »ciljna dominanta«), h katerim se usmerja uporabnika zato, ker je v tamkajšnjih dominantnih sestavkih izhodiščna dominanta navedena kot sinonim. Gl. za ponazorilo pri sestavku **izvír** razdelek GLEJ ŠE SINONIM **vir**; k ciljni dominanti **vir** se uporabnika usmerja zato, ker je v sestavku pri tej dominantni v pomenu 'kar omogoča, pogojuje nastanek, nastajanje česa' eden od sinonimov leksikalna enota **izvir**. – Drugo usmerjevalno navodilo je GLEJ ŠE, ki mu sledi navedba dominant (ene ali več,

poimenovane »ciljna dominanta«), v sestavku katerih izhodiščna dominantna nastopa kot sestavina večbesednega sinonima. Gl. za ponazorilo v sestavku pri **izvir** navedbo ciljne dominante **izvirati**; dominantna **izvirati** je kot ciljna dominantna navedena zato, ker je v njenem sestavku (**izvírati** -am nedov.) leksikalna enota **izvír** prisotna kot sestavina v večbesednem sinonimu **imeti izvir**.

Drugega tipa so kazalčni slovarski sestavki, ki imajo povezovalno in usmerjevalno vlogo. Iztočnica v teh sestavkih (kazalčna iztočnica, kazalka) kot leksikalna enota ustreza (1) sinonimu v slovarskem sestavku določene dominante (navodilo GLEJ SINONIM) ali (2) sestavini večbesednega sinonima (navodilo GLEJ ŠE). V sestavku kazalčne iztočnice se uporabnika slovarja zgolj usmerja na ustrezno mesto v določenem dominantnem slovarskem sestavku. Gl. za ponazorilo (1) kazalčni slovarski sestavek pri **vretina** (usmerjanje, uvedeno z GLEJ SINONIM, vodi uporabnika k dominantni **izvir**, kjer je **vretina** eden od sinonimov) in za ponazorilo (2) kazalčni slovarski sestavek pri **mineralni** (usmerjanje, uvedeno z GLEJ ŠE, k dominantam **izvir** (zaradi tamkajšnjega večbesednega sinonima **mineralni izvir**), **snov** (zaradi večbesednega sinonima **mineralna snov**) in **voda** (zaradi večbesednega sinonima mineralna voda)). Ustrezni dominantni sestavek, na katerega usmerja navedba v kazalčnem sestavku, je dosegljiv s klikom na vsako leksikalno enoto (ciljno dominantno), zapisano za usmerjevalnim navodilom GLEJ SINONIM ali GLEJ ŠE.

Vsi slovarski sestavki, tako dominantni kot kazalčni, vključujejo vsebinsko in obsegovno enak iztočnični del. V iztočničnem delu je navedena iztočnična leksikalna enota v osnovni obliki in z izpisanim naglasom. Pri pregibnih besednih vrstah sledi navedba pregibnostnega obrazila, s katerim je nakazan pripadajoči pregibnostni vzorec. Vsaka iztočnica je besednovrstno določena. Besednovrstni oznaki v nekaterih primerih sledi omejitveno pojasnilo (gl. za ponazorilo npr. omejitveno pojasnilo mn. v sin. nizu 'množinskost samo v sinonimnem nizu' pri iztočnici **razvalíne** -ín ž mn.), v katerem se navajajo svojske značilnosti iztočnične leksikalne enote v zvezi z njeno udeleženo v sinonimnem razmerju.

Klik na katero koli enobesedno leksikalno enoto, izvzemši besede v razlagah in ponazorilih, odpira slovarski sestavek, v katerem je ta enota iztočnica. Npr. klik na delni sinonim **žveplenica** v slovarskem sestavku pri **izvir** odpre slovarski sestavek s to iztočnico.

3. Spletni izpis slovarskega besedila SSSJ

3.1 Zadetki iskanja

Ob vpisu iskane besede je najprej dostopen pogled Zadetki iskanja, v katerem so okvirno predstavljeni slovarski sestavki, ki imajo v iztočnici navedeno iskano besedo, tj. vsi homonimi in vse večbesedne iztočnice z iskano zapisano besedo. Če npr. v SSSJ iščemo podatke k leksikalni enoti **tedaj**, se v pogledu Zadetki iskanja zvrstijo: homonima **tedaj** členek in **tedaj** prislovni zaimек, prislovni zvezi **do tedaj** in **od tedaj** ter vezniška zveza **tedaj ko**.

V pogledu Zadetki iskanja je slovarski sestavek prikazan v omejenem obsegu. V dominantnem slovarskem sestavku iztočničnemu delu sledi navedba slovarske razlage in tej razdelki SINONIMI, DELNI SINONIMI in BESEDNE ZVEZE S SINONIMI. V razdelku SINONIMI in DELNI SINONIMI so te enote zgolj navedene z zvrstno-stilno oznako, v razdelku BESEDNE ZVEZE S SINONIMI pa so zgolj naštete besednozvezne dominante. Tudi v pogledu Zadetki iskanja sta prikazana razdelka GLEJ SINONIM in GLEJ ŠE, ki usmerjata k drugim slovarskim sestavkom, relevantnim za sinonimijo dane iztočnice.

S klikom na možnost Celotno geslo se odpre pogled na celotni slovarski sestavek, imenovan Samostojni izpis sestavka.

3.2 Samostojni izpis sestavka

Samostojni izpis sestavka vključuje troje možnih pogledov, poimenovanih: Slovarski sestavek, Grafični prikaz in Pojmovnik.

3.2.1 Slovarski sestavek

Pomenska enota

V skladu z zasnovnim določilom, da SSSJ prikazuje sinonime kot pomensko povezane leksikalne enote, je temeljna zgradbena enota dominantnega slovarskega sestavka pomenska enota. Vključuje celoto slovarskih podatkov v zvezi s posameznim pomenom. V spletnem izpisu je pomenska enota razvidna z navedbo slovarske razlage in slovarskega ponazorila; v slovarskih sestavkih iz več pomenskih enot je označena z zaporedno številko. Za ponazorilo gl. slovarski sestavek pri iztočnici **izvir**. Pomenska enota vključuje poleg pomenske razlage in slovarskega ponazorila sinonimni niz (razdelek SINONIMI) ter razdelek besednih zvez s sinonimi (BESEDNE ZVEZE S SINONIMI). V nekaterih slovarskih sestavkih je sestavni del pomenske enote razdelek VZPOREDNE PODPOMENKE (za ponazorilo gl. sestavek **govoriti** -ím nedov.) in razdelek SINONIMI ZA PRISOJANJE LASTNOSTI (za ponazorilo gl. sestavek **prebrisan** -a -o prid.). V nekaterih primerih je ob razlagi pomena navedena ikona, ki nakazuje, da je sinonimni niz z razloženim pomenom uvrščen v pojmovno skupino znotraj Pojmovnika SSSJ. O Pojmovniku SSSJ gl. v točki 3.2.3.

Sinonimni niz

Sinonimni niz vključuje sinonime, delne sinonime in protipomenko. V spletni izdaji so te tri enote razvidno naslovljene s SINONIMI, DELNI SINONIMI in PROTIPOMENKA. V razdelkih SINONIMI in DELNI SINONIMI so leksikalne enote razvrščene najprej v dve skupini: (1) v skupino zvrstno-stilno neoznačenih sinonimov in (2) v skupino zvrstno-stilno označenih; znotraj te razdelitve so sinonimi razvrščeni po abecednem redu.

Sinonimi

V spletni izdaji so sinonimi navedeni za napovednim naslovom SINONIMI. Za ponazorilo gl. slovarski sestavek pri iztočnici **izvir**. Zvrstno-stilna vrednost posameznega sinonima se določa v razmerju do leksema v dominantni iztočnici. V primeru, da je sinonim zvrstno-stilno označen, je zvrstno-stilna oznaka v obliki okrajšave navedena pred sinonimom. Za ponazorilo gl. v sestavku pri izvir sinonim izviraljšče, ki ima pred seboj oznako zastar. 'zastarelo'; z oznako je v tem primeru izraženo, da je izviraljšče v primerjavi z dominantnim izvir zastareli, tj. časovno označeni sinonim. – Za prikaz pomenske različnosti danega sinonima v primerjavi z dominantno leksikalno enoto ima sinonim pred seboj lahko navedeno še omejitveno pojasnilo (za ponazorilo gl. v sinonimnem nizu pri dominantni opisovalec omejitveno pojasnilo s prilastkom pri sinonimu risar) in lastno slovarsko ponazorilo (gl. v sestavku pri lestvica ekspresivni sinonim klaviatura z lastnim slovarskim ponazorilom Zbirka prinaša bogato klaviaturo lirike). Slovarski sestavki, ki imajo enobesedni sinonim v iztočnici, so dosegljivi s klikom na dani sinonim.

Delni sinonimi

Delni sinonimi se od pomena, navedenega v razlagi, razlikujejo z nekaterimi tipskimi pomenskimi razlikami. Kot tipska pomenska razlika se pojmuje npr. pomen manjšalnic (gl. ključek pri ključ, biserček pri biser, ježek pri jež itd.), načinovna modifikacija glagolskega pomena (gl. brenkljati pri brenkati, hrustljati pri hrustati, mahljati pri mahati itd.), ponavljajnost kot modifikacija glagolskega pomena (gl. podremavati pri dremati, pobrcavati pri brcati, pokašljevati pri kašljati itd.) ipd. Pomenski odmik od pomena, opisanega v razlagi na začetku pomenske enote, je v spletni izdaji izpisan kot dopolnjevalna razlaga pred posameznim delnim sinonimom (gl. za ponazorilo biserček pri biser). Če dani pomenski odmik izkazuje več leksikalnih enot, so te prikazane kot samostojni sinonimni niz pri izbrani dominantni. Npr. leksikalna enota slepica s pomenom 'grča, prekrita s prirastkom lesa' je delni sinonim pri grča. V enakem razmerju nasproti grča sta tudi njena sinonima slepa grča in zarasla grča, navedena v njenem sinonimnem nizu. V spletni izdaji je v takem primeru navedena dominantna (v tem primeru slepica) kot zastopnik celotnega sinonimnega niza, ki je v razmerju delne sinonimije ('grča, prekrita s prirastkom lesa'). S klikom nanjo (npr. na slepica pri dominantni grča) je dostopen celotni slovarski sestavek (npr. celotni sestavek slepica, tj. vsi delni sinonimi, ustrezajoči dani delni sinonimiji).

Protipomenka

Za sinonimnim nizom je za uvajalnim naslovom PROTIPOMENKA izpisana leksikalna enota, ki je s stališča v razlagi opisanega pomena v protipomenskem razmerju z dominantno leksikalno enoto. Gl. npr. v sestavku pri blizu prisl. navedeno protipomenko daleč.

Sinonimni nizi besednozveznih dominant

Koncept SSSJ določa, da se v slovarju enakovredno pojmujejo enobesedni in večbesedni sinonimi. V skladu s tem morajo biti v slovarju prikazani tudi sinonimni nizi, katerih dominantna je večbesedna leksikalna enota. Spletna izdaja SSSJ te nize prikazuje znotraj pomenske enote v razdelku BESEDNE ZVEZE S SINONIMI v primerih, kadar je večbesedna dominantna pomensko povezana z razloženim pomenom. Gl. za ponazorilo v sestavku pri izvir znotraj pomenske enote 1. sinonimne nize pri besednih zvezah kraški izvir (s sinonimi bruhalnik, estavela, kropa, obrh itd.), mineralni izvir (s sinonimi mineralni vrelec, slatina, slatinski vrelec), podmorski izvir (s sinonimi brojnica, submarinski izvizi, vrulja) itd. Sinonimni nizi v tem razdelku so razvrščeni po abecedi prve sestavine besednozveznih dominant (npr. kraški izvir pred mineralni izvir). Vsi člani te vrste sinonimnega niza (tj. besednozvezna dominantna in tej sledeči sinonimi) imajo po potrebi pred seboj navedeno zvrstno-stilno oznako (gl. zadnje navedeno ponazorilo), nimajo pa razlage in slovarskih ponazoril. – Če sinonimni niz besedne zveze ni pomensko povezan z nobenim razloženim pomenom (gl. za ponazorilo sinonimni niz pri verižni boben v slovarskem sestavku pri boben), so nizi besednih zvez navedeni na koncu slovarskega sestavka, zunaj katere koli pomenske enote, za naslovom BESEDNE ZVEZE S SINONIMI ZUNAJ RAZLOŽENIH POMENOV.

Ikona ob besednozvezni dominantni izraža, da je sinonimni niz besedne zveze uvrščen v pojmovno skupino znotraj Pojmovnika SSSJ. O Pojmovniku SSSJ gl. v točki 3.2.3.

Sinonimija in pomenska vključevalnost

V nekaterih primerih je znotraj pomenske enote naveden razdelek VZPOREDNE PODPOMENKE in pri nekaterih lastnostnih pridevnikih razdelek SINONIMI ZA PRISOJANJE LASTNOSTI. S tema razdelkoma SSSJ razširja prikaz leksikalne sinonimije s področja pomenske podobnosti v smeri prikaza razmerja pomenske vključevalnosti kot sinonimiji sorodnega pomenskega razmerja.¹ V teh dveh razdelkih so leksikalne enote zgolj naštevalno navedene (tj. brez zvrstno-stilnih oznak).

V razdelku VZPOREDNE PODPOMENKE so podpomenke prikazane v skupinah glede na skupno pomensko lastnost, s katero uresničujejo razmerje vzporedne podpomenskosti nasproti dominantni leksikalni enoti. Za ponazorilo gl. razdelek VZPOREDNE PODPOMENKE v sestavku pri bolezen. Tako razlikovane skupine podpomenk imajo na začetku lahko navedeno razlago, ki pojasnjuje razmerje vzporedne podpomenskosti. Za ponazorilo gl. razdelek VZPOREDNE PODPOMENKE v sestavku pri govoriti.

3.2.2 Grafični prikaz

S klikom na naslov Grafični prikaz pri posameznem slovarskem sestavku je dostopna grafična predstavitev medleksemskih pomenskih razmerij, izraženih znotraj slovarskega

¹ V spletni izdaji se terminologija v zvezi s prikazom pomenske vključevalnosti nekoliko razlikuje od knjižne izdaje. VZPOREDNE PODPOMENKE so v knjižni izdaji PODPOMENKE, SINONIMI ZA PRISOJANJE LASTNOSTI so v knjižni izdaji POVEDKOVNIKI.

sestavka SSSJ, kot tudi tistih, s katerimi se dani slovarski sestavek povezuje z drugimi sestavki v SSSJ.

3.2.3 Pojmovnik SSSJ

Samostojni dodatek k SSSJ v primerjavi s knjižno izdajo predstavlja Pojmovnik SSSJ. Ob predpostavki pojmovne povezanosti leksikalnopomensko sicer različnih leksikalnih enot je bila utemeljena zamisel o prikazu sinonimnih nizov v skupinah, pripadajočih posameznim pojmovnim skupinam. Na uvrščenost sinonimnega niza (tako pri dominantni kot pri besednozvezni dominantni) v določeno pojmovno skupino opozarja ikona, izrisana ob slovarski razlagi ali ob besednozvezni dominantni v pogledu Samostojni izpis sestavka. Ob kliku na Pojmovnik je razvidna uvrščenost danega sinonimnega niza v pojmovno skupino in podan je pregled nad v dano pojmovno skupino souvrščenimi drugimi dominantami.